

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено та проаналізовано сучасні моделі оцінки фінансової безпеки підприємств. Автором запропоновано концептуальну модель оцінки фінансової безпеки підприємств, яка враховує особливості її функціонування в умовах української економіки.

Ключові слова: фінансова безпека, методи, загроза, фінансова стійкість, показники.

O.V. SUSIDENKO

Khmelnitsky National University

MODERN APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF COMPANY'S FINANCIAL SECURITY

Current assessing models of the financial security of enterprises were researched and analyzed in this article. The authors developed and presented a conceptual model for financial security evaluating, which consists of three main blocks and takes into account the conditions of their functioning in the Ukrainian economy. The authors propose to use resource-functional, normative and integral methods to assess the level of company's financial security. The authors developed a conceptual framework for evaluation of company's financial security, presented grouping of methods for assessing the level of financial security.

Keywords: financial security, techniques, threat, financial stability indicators.

Вступ. До основних завдань забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання належать оцінка рівня фінансової безпеки, встановлення і оцінка чинників, які впливають на неї, та на основі цього розробка системи заходів, що дозволять нівелювати дію загроз, небезпек та посилення дії їх позитивного характеру.

Питання забезпечення фінансової безпеки розглянуто у багатьох роботах як вітчизняних, так і зарубіжних економістів, а саме Мунтіяна В., Папехіна Р.С., Підхомного О.М., Кузенко Т.Б. та ін.

Мета статті – проаналізувати існуючі методи оцінки фінансової безпеки підприємства та визначити шляхи їх удосконалення за сучасних умов розвитку.

В теорії та практиці фінансового менеджменту існує значна кількість методів, які застосовуються для визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У ході аналізу фахової наукової літератури нами було визначено, що досліджені методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства можна розділити на декілька груп (рис. 1):

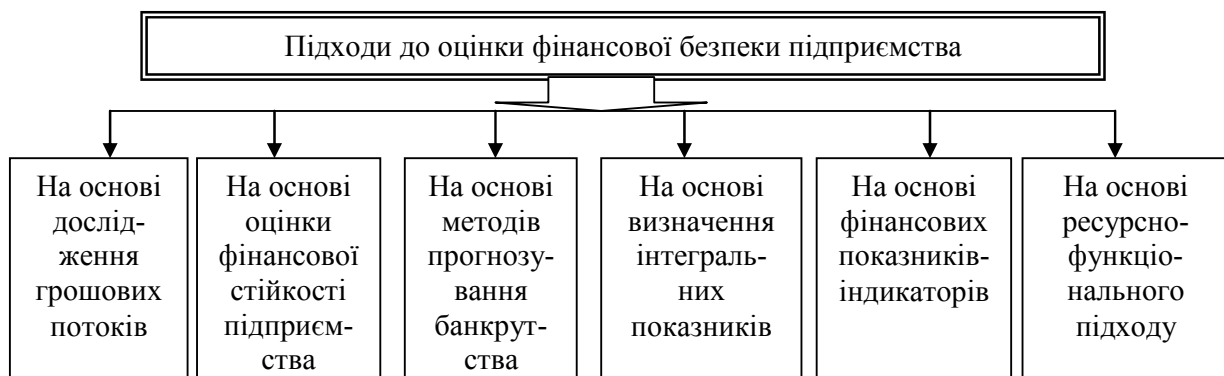

Рис.1. Групування методів оцінки рівня забезпечення фінансової безпеки підприємства

*Розроблено автором з використанням джерел [1, 3, 7, 9]

У методиках першої групи оцінки фінансової безпеки підприємства пропонується здійснювати оцінку рівня фінансової безпеки господарських суб'єктів на основі дослідження грошових потоків підприємств, а саме показника чистого грошового потоку в розрізі видів фінансово-господарської діяльності підприємства за допомогою розробленої матриці динамічної фінансової рівноваги.

Автори даний підхід обумовлюють тим, що показник чистого грошового потоку є одним із індикаторів результативності господарської діяльності підприємства та визначає його фінансовий стан. Аналіз використовуваного показника в розрізі видів діяльності здійснюють, враховуючи той факт, що додатня величина сукупного чистого грошового потоку не завжди є гарантом фінансової стійкості підприємства, адже грошові потоки тісно пов'язують всі сфери діяльності підприємства – операційну, фінансову та інвестиційну [9].

На нашу думку, цей підхід є вузьким, оскільки охоплює далеко не усі сфери, які впливають на стан фінансової безпеки підприємства. Крім того, зазначений підхід використовує абсолютні показники, які є менш інформативними, ніж відносні. Окрім того ним не враховується (або враховується частково) вплив фактору часу на фінансову безпеку підприємства. Найчастіше зазначений метод використовується для

визначення оперативних цілей.

Ілляшенко С.М. [4] було запропоновано оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності. Найбільшою проблемою цього підходу, на нашу думку, є те, що він враховує лише платоспроможність підприємства і не охоплює ряд аспектів фінансової діяльності, зокрема таких як ділова активність і рентабельність і це зменшує точність встановлення рівня фінансової безпеки.

В теорії фінансового менеджменту та антикризового управління часто пропонується використовувати методи прогнозування банкрутства, за допомогою яких здійснюють аналіз фінансової безпеки підприємств. Серед найбільш відомих можна виділити наступні: модель Альтмана, модель Таффлера, модель Спрінгейта, модель Р. Ліса, модель Таффлера, метод рейтингової оцінки Сайфуліна Р. і Кадикова Г., модель Терещенко. Як свідчить проведений аналіз, більшість із існуючих моделей є неадаптованими для вітчизняної практики функціонування підприємств. Безпосереднє перенесення цих моделей на аналіз суб'єктів господарювання вітчизняної економіки, на нашу думку, неможливе оскільки існує ряд причин як концептуальних (особливості організування підприємницької діяльності в різних країнах), так і організаційних (недостатня статистична база розрахунків та її ненадійність).

Кракос Ю.Б. та Разгон Р.О. [6] запропонували рівень фінансової безпеки підприємства оцінювати таким чином. По-перше, рекомендується розглядати фінансову безпеку підприємства як комплексну величину, оскільки вона досліджує декілька складників, зокрема ефективність управління підприємством, платоспроможність і фінансову стійкість, ділову та ринкову стійкість, інвестиційну привабливість. Для кожного складника фінансової безпеки підприємства за допомогою експертів необхідно відібрати індикатори, які найточніше відображають цей складник. По-друге, для визначення рівня фінансової безпеки підприємства необхідно знати критерії його оцінювання. Для цього вводять поняття «еталонного» підприємства, тобто такого, рівень фінансової безпеки якого був би якнайкращим («ідеальним»). Тоді інтегральний показник фінансової безпеки підприємства можна визначати як суму відповідних комплексних показників:

$$СФБП = СВ + СПФ + СДА + СПС + СИП$$

де СФБП – інтегральний показник фінансової безпеки підприємства, бали;

СВ – комплексний показник оцінювання ефективності управління, бали; цей показник враховує рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, загальну рентабельність продажу з валового прибутку, рентабельність продукції;

СПФ – комплексний показник оцінювання платоспроможності та фінансової стійкості, бали; враховує коефіцієнт поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, забезпечення власними обіговими коштами, маневреності власного капіталу;

СДА – комплексний показник оцінювання ділової активності, бали; враховує показники оборотності активів, основних засобів, оборотних активів, грошових коштів, власного капіталу;

СПС – комплексний показник оцінювання ринкової стійкості, бали; враховує коефіцієнти автономії, фінансового ризику, маневреності оборотних активів, мобільності та індекс постійного активу;

СИП – комплексний показник оцінювання інвестиційної привабливості, бали. Враховує коефіцієнт чистої виручки, показник чистого прибутку на акцію, коефіцієнт реінвестування прибутку, стійкого економічного зростання, показник маржі прибутку.

На наш погляд, головною перевагою цього методу є спроба комплексної оцінки, проте і він не позбавлений недоліків. А саме, використання у методиці експертного опитування, може викликати суб'єктивність оцінки. Викликає дискусію перелік структурних складових, наведених автором та методи визначення рівня безпеки як за окремими елементами, так і загальний її рівень.

Ряд дослідників вважає, що визначення фінансової безпеки підприємств потребує застосування індикаторного методу, за якого рівень безпеки визначається за допомогою індикаторів [5, 8].

Інший метод до оцінки рівня фінансової безпеки розглядається в межах ресурсно-функціонального підходу, за яким оцінку пропонується здійснювати за кожною функціональною складовою фінансової безпеки, а потім визначити інтегральний показник експертним шляхом. При цьому функціональну структуру фінансової безпеки підприємства визначають такі складові: бюджетна; грошово-кредитна; валютна; банківська; інвестиційна; фондова; страхова [1, 4, 7]. Прихильником цього підходу є Губський Б., який конкретизує складові фінансової безпеки (фінансова, грошово-кредитна, валютна, банківська, бюджетна та податкова системи), та підкреслює необхідність врахування внутрішніх та зовнішніх негативних впливів [2 с. 69]. Дотримується цієї ж думки і Матвійчук Л.О. [7].

Проте варто відмітити, що різняться як структурні елементи фінансової безпеки так й показники за якими вони характеризуються. Враховуючи проведений нами аналіз наукової літератури, можемо зазначити, що досліджувані методики передбачають розрахунок значної кількості показників для оцінки структурних елементів фінансової безпеки підприємства, варто відзначити неоднозначність тлумачень запропонованих авторами показників, а також авторами не визначено показники-стимулятори та дестимулятори. Хоча, на нашу думку, ресурсно-функціональний підхід є найбільш інформативним. Крім того, підприємством може бути розроблено комплекс заходів щодо захисту від загроз і за кожним напрямом, за яким було проведено оцінку. Зважаючи на це, рівень фінансової безпеки за таким підходом можна визначити порівнюючи з

попереднім періодом, тобто в динаміці, або у порівнянні з підприємствами-конкурентами.

Формуючи методика оцінки рівня економічної безпеки, слід виходити з того, що однією зі стратегічних цілей підприємства є забезпечення здатності протистояти існуючим небезпекам і загрозам, що можуть завдати фінансових збитків підприємству, змінити структуру капіталу чи примусово ліквідувати його.

Фінансовий менеджер з питань безпеки за допомогою показників повинен змоделювати такий розвиток підприємства, що:

- дозволило б забезпечити фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді;
- задовольнило потреби у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення підприємства;
- забезпечило достатню фінансову незалежність підприємства;
- було здатним протистояти небезпекам і загрозам, що існують і можуть виникнути, які можуть заподіяти фінансовий збиток, або небажано змінити структуру капіталу, або ж примусово ліквідувати підприємство;
- забезпечувало б достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень;
- дозволяло забезпечити захищеність фінансових інтересів власників [10].

Діагностика стану фінансової безпеки повинна проводитися за системою показників, що враховують специфічні галузеві особливості, які найбільш характерні для підприємства і мають для нього важливе стратегічне значення. Також, важливе значення для оцінки має обрання узагальнюючого критерію (інтегрального показника), який задовольняв би таким вимогам [3]:

- наявність чітко фіксованих меж;
- порівнянність різночасних оцінок рівня фінансової безпеки одного підприємства, а також інших підприємств галузі, при цьому показники повинні бути надійними, порівнянними в різні періоди, узагальнюючими (синтетичними) для своєї галузі, та, нарешті, відносно незалежними один від одного для забезпечення адекватності порівняння;
- простота і доступність методики розрахунку, яка базується на облікових даних, її універсальності.

Отже, враховуючи проведений нами аналіз методів оцінки фінансової безпеки підприємства, можемо зазначити, що оцінювання фінансової безпеки підприємства є складним комплексним процесом, який передбачає наявність взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів, які можна об'єднати в три блоки (рис. 2).

Постановочний блок, містить постановку проблеми оцінки, а саме – визначення її мети і завдань.

Вважаємо, що метою оцінки фінансової безпеки підприємства є виявлення деструктивних впливів та розробка, застосування заходів попередження і захисту фінансової безпеки та протидії від виявлених загроз. Виходячи з визначеної мети за основні завдання оцінювання рівня фінансової безпеки можна визначити:

- оцінка фінансового стану і динаміка розвитку;
- встановлення деструктивних тенденцій розвитку;
- виділення причин, джерел, характеру дії деструктивних факторів на фінансовий стан;
- прогнозування наслідків впливу деструктивних чинників;
- системно-аналітичне вивчення ситуації та тенденцій її розвитку;
- розробка заходів протидії загрозам та небезпекам.

Об'єктивність процесу оцінки забезпечується системою оціночних принципів, які являють собою основні правила оцінювання фінансової безпеки, що покладені в основу відповідних методичних підходів.

Методичний блок, який містить підходи, методи, принципи, критерії та показники оцінки економічної безпеки; він відображає методичний бік процесу оцінки фінансової безпеки та, відповідно, містить такі важливі елементи, як принципи, підходи, методи, критерії та показники оцінки фінансової безпеки підприємства.

З урахуванням цілі і завдань оцінка фінансової безпеки підприємства повинна підпорядковуватися таким загальносистемним і спеціальним принципам, як системність, об'єктивність, адекватність, комплексність, взаємоузгодженість, універсальність, однозначність, результативність тощо.

Інтерпретаційний блок включає в себе оцінку фінансової безпеки та прийняття рішення щодо її забезпечення.

Висновки. Враховуючи зазначене, пропонуємо використовувати для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства сукупність методів: ресурсно-функціональний, нормативний та інтегральний.

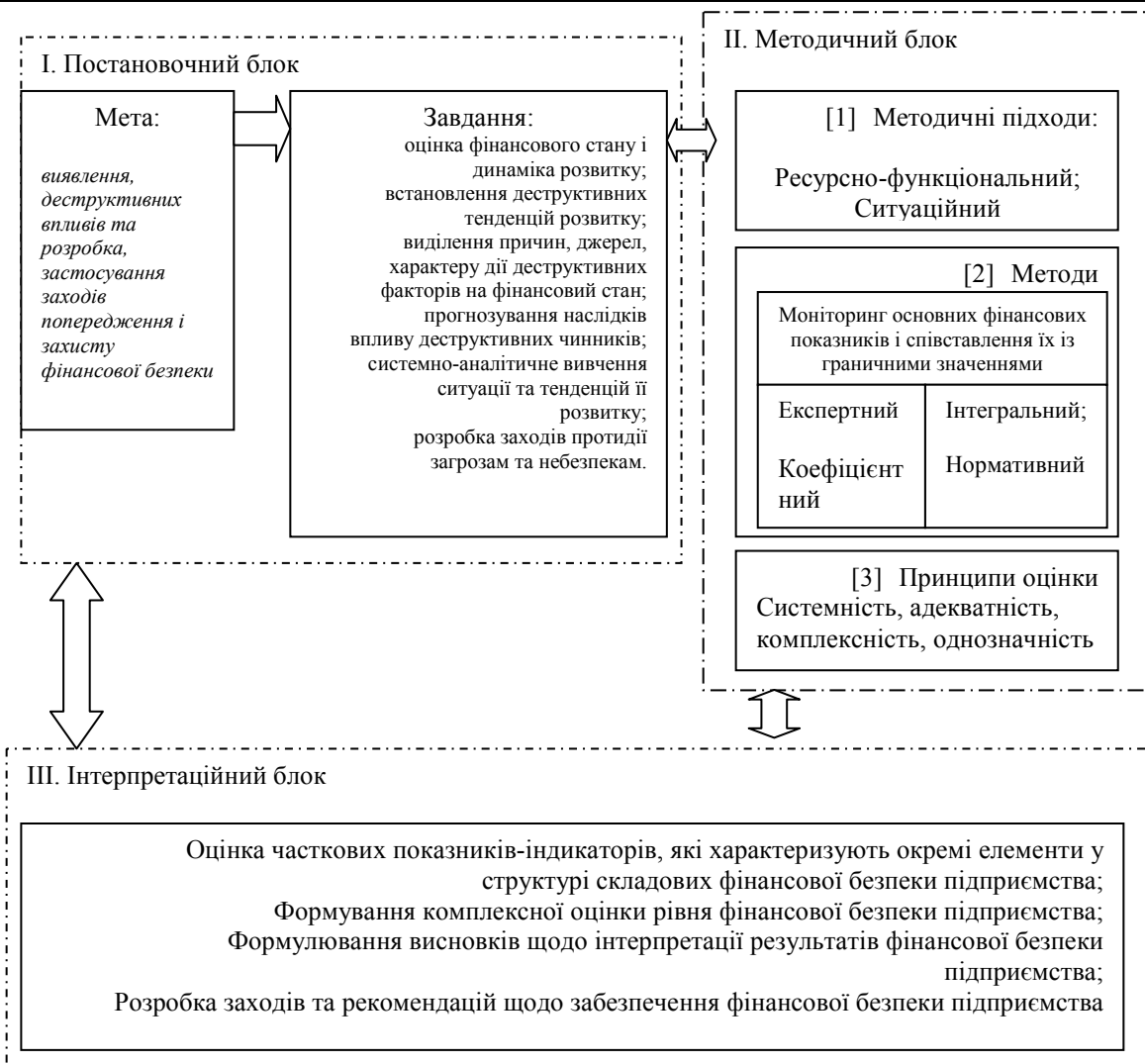

Рис. 2. Концептуальна схема оцінювання фінансової безпеки підприємства (розроблено автором)

Література

1. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98–103.
2. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б. В. Губський. – К. : Укрархбудінформ, 2001. – 122 с.
3. Евдокимов Ф. И. Факторы и методы оценки экономической безопасности предприятия [Електронний ресурс] / Ф. И. Евдокимов. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2008/fem/mikhailov/lib/3.htm>
4. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С. Н. Ильяшенко // Наукові праці ДонНТУ. – 2002. – № 48. – С. 16–22.
5. Ковалев Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 48–52.
6. Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1(1). – С. 86–97.
7. Матвійчук Л.О. Методика визначення рівня фінансової безпеки машинобудівних підприємств. / Л.О. Матвійчук // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 5(119). – С. 109–114.
8. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия : автореф. дис. на соискание науч.степени канд. экон. наук : 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Р.С. Папехин. – Волгоград : Волгоградское научное издательство, 2007. – 21 с.
9. Підхомний О.М. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / О.М. Підхомний., Л.С. Яструбецька // Економічні науки. Серія "Облік і фінанси" / Луцький державний технічний університет. – Луцьк, 2007. – Випуск 4 (16). – Ч. 2. – С. 73–76.
10. Сватуок О.Р. Управлінський підхід щодо методики розрахунку показників оцінки економічної безпеки підприємства / О.Р. Сватуок, Г.Я. Левків, О.М. Чапран // Науковий вісник Львівського державного

університету внутрішніх справ. – 2011. – № 1. – С. 213–220.

11. Терещенко О.О. Антикризисное фінансове управління на підприємстві : монографія / О.О. Терещенко – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.

References

1. Aref'jeva O.V. Ekonomichni osnovy formuvannya finansovoji skladovoji ekonomichnoji bezpeky // Aktualjni problemy ekonomiky. – 2009. – № 1. – S. 98-103.
2. Ghubsjkyj B. V. Ekonomichna bezpeka Ukrajinjy: metodologhija vymiru, stan i strateghija zabezpechennja / B. V. Ghubsjkyj. – K. : Ukrarkhbudinform, 2001. – 122 s.
3. Evdokymov F. Y. Faktory y metody ocenky ekonomycheskoj bezopasnosti predprijatyja [Elektronnyj resurs] / F. Y. Evdokymov. – Rezhym dostupa: <http://masters.donntu.edu.ua/2008/fem/mikhailov/lib/3.htm>
4. Yljashenko S. N. Ocenka sostavljajushhykh ekonomycheskoj bezopasnosti predprijatyja / S. N. Yljashenko // Naukovi praci DonNTU. – 2002. – № 48. – S. 16-22.
5. Kovalev D. Ekonomichna bezpeka pidprijemstva / D. Kovalev, T. Sukhorukova // Ekonomyka Ukrainy. – 1998. – № 10. – S. 48-52.
6. Krakos Ju. B. Upravlinnja finansovuju bezpekoju pidprijemstv / Ju. B. Krakos, R. O. Razghon // Ekonomika ta upravlinnja pidprijemstvamy mashynobudivnoji ghaluzi: problemy teoriji ta praktyky. – 2008. – № 1(1). – S. 86-97.
7. Matvijchuk L.O. Metodyka vyznachennja rivnja finansovoji bezpeky mashynobudivnykh pidprijemstv. / L.O. Matvijchuk // Aktualjni problemy ekonomiky. - №5((119)). – 2011. - S. 109- 114.
8. Papekhyn R.S. Faktory fynansovoj ustojchyvosty y bezopasnosti predprijatyja: Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.10 – Fynansy, denezhnoe obrashhenye y kredit / R.S. Papekhyn. – Volghoghrad: Volghoghradskoe nauchnoe yzdateljstvo, – 2007. – 21 s.
9. Pidkhomnyj O.M. Indykatory ocinky rivnja finansovoji bezpeky sub'ektiv ghospodarjuvannja /O.M. Pidkhomnyj., L.S. Jastrubecjka. // Ekonomichni nauky. Serija "Oblik i finansy". Zbirnyk naukovykh pracj. Lucjkyj derzhavnyj tekhnichnyj universytet Vypusk 4 (16) – Ch. 2. – Lucjk, 2007. – S. 73–76].
10. Svatjuk O.R. Upravlinsjkyj pidkhdid shhodo metodyky rozrakhunku pokaznykiv ocinky ekonomichnoji bezpeky pidprijemstva/ O.R. Svatjuk, Gh.Ja. Levkiv, O.M. Chapran // Naukovyj visnyk Ljvivsjkogho derzhavnogho universytetu vnutrishnikh sprav. -№ 1. – 2011. - S 213- 220.
11. Tereshhenko O.O. Antykryzove finansove upravlinnja na pidprijemstvi: Monoghrafija. / O.O. Tereshhenko – K.: KNEU, 2006. – 268 с.

Рецензія/Peer review : 20.9.2014 р.

Надрукована/Printed : 23.09.2014 р.
Рецензована редакційною колегією